

ЕКОЛОГІЧНА СТЕЖКА, ЯК ЗАСІБ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Екологічне виховання та освіта особистості – невід’ємна найважливіша складова діяльності системи освіти в Україні. Вони повинні являти собою цілісну систему, що охоплює все життя людини, мати на меті формування в людини світогляду з дитячого віку, заснованого на уявленні про свою єдність із природою і про спрямованість культури і усієї практичної діяльності не на експлуатацію природи і навіть не на збереження її в первозданному вигляді, а на її розвиток, здатний сприяти прогресу суспільства. Успішне розв’язання екологічних проблем, збереження природи для нащадків, під силу тільки людям з високим рівнем екологічної культури і високим почуттям відповідальності у природі. Наша наймолодша частина суспільства – учнівство та студентство все більше починає розуміти цінну природи та її надбань.

Однією із дієвих форм і методів екологічного виховання є організація мережі екологічних стежок. Ступаючи на таку стежку, відвідувачі входять до живого храму невичерпного джерела прекрасного світу знань. При цьому формується усвідомлення єдності людини і природи, живого і неживого не через абстрактні поняття, а через живе сприйняття навколишнього світу в конкретному регіоні та на визначеній ділянці рідного краю.

Екологічна стежка -це польова екологічна практика, яка надає можливість узагальнити набуті під час навчального процесу знання, поглибити їх, унаочнити, спостерігаючи в природі за живими об’єктами. Робота на екологічній стежці посилює контакт учнів із природою. Ось чому особливо цінним є участь учнівської молоді у створенні навчальних екологічних стежок.

Організація екологічних стежок має дві мети: створення умов для формування екологічної культури і виховання відповідального відношення до природи, а також оволодіння організаторами стежки практичними знаннями та вміннями екологічного характеру. Виховний ефект буде тоді, коли самі школярі візьмуть активну участь у проектуванні та обладнанні стежки, будуть пропагувати та проводити екскурсії по ній. Для створення стежки може використовуватись добре знайомий маршрут, який часто відвідують учні.

Завдання екологічної стежки:

- формування у вихованців навчальних закладів наукового світогляду, екологічної свідомості і культури;
- навчання свідомого бачення взаємодії об’єктів живої та неживої природи;
- розробка й проведення на провідних пунктах стежки теоретичних і практичних занять;
- пропагування й проведення природоохоронних заходів;
- інформування про види рослин і тварин, навчання розпізнавати їх у природі;
- прищеплення дбайливого ставлення до об’єктів живої природи.

Екологічна стежка розрахована на такі категорії відвідувачів:

- гуртківців станції юннатів;
- учнів загальноосвітніх навчальних закладів;
- вихованців позашкільних навчальних закладів;
- студентів вищих навчальних закладів, ліцеїв;
- учителів, викладачів, керівників гуртків;
- інші категорії населення.

Зміст екологічної стежки залежить від вікових особливостей, рівня підготовки організаторів стежки та екскурсантів, від природних умов місцевості, часу та періодичності використання стежки протягом року.

Організація стежки повинна здійснюватися поетапно у відповідності з певними видами діяльності.

На I етапі, підготовчому, основна мета – вибір маршруту, вид діяльності – оволодіння підготовчими знаннями та вміннями поведінки в природі.

На II етапі основна мета – обладнання стежки, вид діяльності – практична робота по вивченню та догляду за стежкою та її оточенням.

На III етапі основна мета – організація екскурсій, вид діяльності – пропаганда екологічних знань та раціонального природо використання на стежці, в школі, клубі, гуртку.

Зміст паспорту екологічної стежки:

1. Назва стежки.
2. Навчальний заклад.
3. Мета і завдання екологічної стежки.
4. Місце знаходження: адреса, де розпочинається, де закінчується.
5. Землекористувач.
6. Наявність постанов органів влади про створення екологічної стежки.
7. Історичні відомості про оточуюче середовище.
8. Опис маршруту: протяжність стежки, кількість станцій, короткий опис станцій, екскурсійних об’єктів.
9. Стан екологічної стежки.
10. Режим користування.

11. Шефські установи.
12. Рік створення стежки.
13. Прізвище, ім'я, по-батькові, посада відповідального за створення та роботу по стежці.
14. Правила поведінки на стежці.

Екологічна стежка потребує постійної уваги, контролю, поточного обслуговування, ремонту і поновлення щитів, екскурсійних об'єктів. Ці роботи мають також велике виховне значення, оскільки діти бачать наглядно корисність і потрібність своєї праці, практичну значимість виконаних ними екологічних досліджень. Виступаючи в ролі екскурсоводів-вихователів, учнівська молодь пропагує екологічні правила і норми, в тім числі і серед дорослих.

В загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах Кіровоградської області налічується 55 екологічних стежок, більшість яких створені в межах заповідного фонду або ж на територіях, які пропонуються юними природоохоронцями для надання їм статусу заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ.

Так, в Бобринецькому районі створені 2 екологічні стежки: при Куйбишевській та при Федівській загальноосвітніх школах I-III ступенів.

В Гайворонському районі функціонує 8 екологічних стежок при загальноосвітніх школах I-III ступенів № 1, 2, 3 м. Гайворона, навчально-виховному комплексі «Гайворонська гімназія - загальноосвітня школа I-III ступенів №5», при Бандурівській, Заваллівській, Казавчинській, Хашчуватській ЗОШ I-III ступенів.

В Добровеличківському районі налічується 15 екологічних стежок створених керівниками та учнями Гнатівської, Дружелюбівської, Олександрівської, Перчунівської, Піщанобрідської, Червонополянської ЗОШ I-III ступенів, Добровеличківської ЗОШ I-III ступенів № 1, Липнязької ЗОШ I-III ступенів № 1 та № 2, Помічянської ЗОШ I-III ступенів № 1, Тишківської ЗОШ I-III ступенів № 2, Марківської, Олексіївської, Федорівської, Юр'ївської ЗОШ I-II ступенів.

В Долинському районі закладено 6 екологічних стежок: в Братолюбівській, Кіровській, Маловодянській загальноосвітніх школах I-III ступенів, Іванівській, Суходільській ЗОШ I-II ступенів та в Долинському центрі дитячої та юнацької творчості.

В Новомиргородському районі створено 2 екологічні стежки: в Капітанівській загальноосвітній школі I-III ступенів та в Новомиргородській ЗОШ I-III ступенів № 2.

Екологічні стежки «Левада» та «Лебедина балка» для вихованців районної екологічної дитячої громадської організації „Паросток” Новгородківського району стали постійно діючим об'єктом для проведення навчальних екскурсій.

В Новоукраїнському районі створено 8 навчально-екологічних стежок: «Дивосвіт» та «Глодоські парки» при Глодоській ЗОШ I-III ступенів, «Софіївське урочище» при Комишуватській ЗОШ I-III ступенів, «Знай, люби, бережи» при Новоукраїнській ЗОШ I-III ступенів № 1, 3 та № 8, «Дивосвіт степової Новоукраїнки» та «Квіти на скелях» при районному центрі дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ».

В Олександрійському районі функціонує 2 екологічні стежки: «Стежками Куколівської землі» та «Околицями села Бандурівки».

В Онуфріївському районі 2 екологічні стежки «Первоцвіти нашої місцевості» та «Заповідні території Попівської сільської ради» при навчально-виховному комплексі «Попівська загальноосвітня школа I-II ступенів – дошкільний навчальний заклад».

В Петрівському районі функціонує навчальна шкільна екологічна стежка «Річка Березніговата».

В Світловодському районі вихованцями екологічного гуртка Світловодського ЦДЮТ розроблена екологічна стежка по території Захарівської сільської ради.

В місті Кіровограді існує 3 екологічні стежки: «Парк Перемоги» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді», «Річка Сугоклея та її притока Масленіківська» загальноосвітньої школи I-III ступенів № 33 Кіровоградської міської ради, «Світ чарівний та загадковий» комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання природничо – економіко - правовий ліцей - спеціалізована школа I-III ступенів № 8 – позашкільний центр» Кіровоградської міської ради.

В місті Світловодську – 1 екологічна стежка, створена вихованцями Світловодської міської станції юних натуралістів.

Заслужують на увагу організація роботи на екологічних стежках Кіровоградського ОЦЕНТУМ, Світловодської міської станції юних натуралістів, Перчунівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Добровеличківського району, Маловодянської ЗОШ I-III ступенів Долинського району, районної екологічної дитячої громадської організації «Паросток» Новгородківського району, Капітанівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Новомиргородського району, районного центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» м. Новоукраїнки, екологічного центру «Жайворонок» Петрівського центру дитячої та юнацької творчості, Захарівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Світловодського району. Тут проводиться ґрунтова пошукова робота з визначення тваринного і рослинного світу, впливу антропогенних факторів на природні рекреаційні зони.

Так, екологічна стежка «Парк Перемоги», яка була створена педагогами та вихованцями комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» має на меті виховання екологічно грамотної поведінки людини в навколишньому природному середовищі, поширення знань про природу рідного краю, людину, як невід'ємну частину довкілля. Окрім цього спілкування з природою під час екскурсій по екологічній стежці допомагає вихованцям набутти гарної фізичної форми, сприяє зміцненню духовного здоров'я.

Для закладання екологічної стежки обрана паркова ділянка у межах Кіровограда, яка була запланована та висаджена як зразок садово-паркової архітектури Південної України ще за часів імператриці Катерини II під час закладання міста у 1764 році. Остаточно ідея парку була втілена в життя у другій половині XIX сторіччя. Велика заслуга у розбудові парку належить наміснику Остен-Сакену. Для насадження пейзажної частини парку використовувалися переважно місцеві рослини. Нині парк за своїми екологічними характеристиками займає проміжне місце між садово-парковою зоною та типовим лісовим острівцем у степу.

Саме через Парк Перемоги та вздовж русла р. Сугоклея проходить навчально-екологічна стежина комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді». Протяжність маршруту 2,5 кілометри. На його проходження з короткими зупинками необхідно 2 – 2,5 години, а з відпочинком – 2,5 – 3 години.

Екологічна стежка «Левади» для вихованців районної екологічної дитячої громадської організації „Паросток” Новгородківського району стала постійно діючим об’єктом для проведення навчальних екскурсій. Працюючи на маршруті, учні мають можливість прослідкувати за ходом природних процесів та явищ, як впливає діяльність людини на природу, проводити теоретичні і практичні заняття, науково-дослідницьку роботу. Разом з цим проводиться пропагандистська робота щодо охорони природи, інформування про наявні на маршруті види рослин, пам’ятки природи. Привертається увага місцевих органів влади до співпраці із дитячою громадською організацією.

В Новоукраїнському районі всі створені екологічні стежки входять в екомережу району. На щорічному районному конкурсі-захисті екологічних проєктів учні шкіл району доповідають про екологічний стан, дослідження флори і фауни, конкретні природоохоронні справи на екологічних стежинах. Екологічна стежина районного центру дитячої та юнацької творчості „ЗОРІТ” проходить по річці Помічна в межах міста Новоукраїнки. Юні екологи проводять різноманітну пошукову, дослідницьку роботу, організують на екологічній стежині трудові десанти по очищенню джерел, операцію „Амброзія” та ін. Методист Кравченко А.Л. підготувала з досвіду роботи методичні рекомендації по організації роботи на екологічній стежині „Комплексний підхід до формування екологічного світогляду учнів у процесі краєзнавчо-пошукової та науково-дослідницької роботи на екологічній стежині”.

Під час літніх канікул вихованці Новомиргородського ЦДЮТ проклали екологічну стежину в районі заказника Панські гори. Там знаходиться цілюще джерело, до якого приїжджають звідусіль. За період літніх канікул вихованці розчистили ще два джерела, що знаходяться в лісі та біля ставка в селі Зеленому Новомиргородського району і поставили застережливі знаки.

Знання, які вихованці отримують на стежці, тісно пов’язані з програмним матеріалом; вони допомагають розширювати і заглиблювати знання, отримані на уроках в школі та на гурткових заняттях. Головне ж полягає в тому, що діти опановують уміння застосовувати на практиці знання з різних предметів в комплексі, досягаючи нерозривну єдність природного середовища і людини. На екологічній стежці навчання і виховання зливаються в єдиний процес. Гуртківці засвоюють тут не лише наукові знання про природне середовище, але й етичні і правові норми, пов’язані з природокористуванням. Саме на екологічній стежці постійно створюються умови для поєднання думки, відчуття і дії. А такий сплав - найважливіша умова виховання переконань особистості, її світогляду.

Робота на стежці допомагає реалізувати зв’язок навчання з життям, виховує у вихованців працьовитість і пошану до природи. Вони вчаться комплексно оцінювати результати праці, прогнозувати екологічні наслідки діяльності людини, у тому числі свої і своїх товаришів. Вся робота школярів області щодо охорони і дослідження природи має на меті привернути увагу місцевих органів влади на необхідність дотримання правил природокористування та збереження і розширення природоохоронних територій.

Список використаних джерел:

1. Червона книга України. Рослинний світ/ за ред. Я.П.Дідух– К.: Глобалконсалтинг, 2009.
2. Червона книга України. Тваринний світ/ за ред. І.А.Акімова - К.: Глобалконсалтинг, 2009.
3. Концепція екологічної освіти України // Директор школи. – 2002. – № 16.
4. Буторина Н.Н. Орестов Я.І. Екологічні стежки – від ідеї до проєкту. 2008 рік.
5. З.Вєрбицька «Еколого-натуралістичний гурток». – Тернопіль-Харків: Видавництво «Ранок», 2009.

Екологічна стежка як засіб формування першооснови екологічної культури школяра / Поліщук Н.А. // I-й Всеукраїнський з’їзд екологів міжнародної науково-технічної Конференції: тези доповіді – 2010. – с. 305.